

SISI

Allison Pataki

Sisi

De opstandige keizerin

the house of books

Oorspronkelijke titel: *Sisi, Empress on Her Own*
Oorspronkelijk uitgegeven door: The Dial Press, New York 2016
Copyright © Allison Pataki, 2016
© Vertaling uit het Engels: Betty Klaasse & Yvonne de Swart, 2016
© Nederlandse uitgave: The House of Books, Amsterdam 2016
Omslagontwerp: Riverside Studio, Nieuwersluis
© Omslagfoto: Virginia Norey
Foto auteur: © Tricia McCormack
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 443 5065 4
ISBN 978 90 443 5066 1 (e-book)
NUR 302

www.thehouseofbooks.com
www.overamstel.com

OVERAMSTEL
uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Dave: door jou kan ik over de liefde schrijven.

Het liefst ben ik altijd onderweg; als ik een schip zie varen, verlang ik er vurig naar om aan boord te zijn.

– KEIZERIN ELISABETH, ‘SISI’, VAN OOSTENRIJK-HONGARIJE

‘De keizerin is net een sprookjeskind. Toen de goede feeën kwamen, legden ze allemaal een prachtig geschenk in haar wiegje: schoonheid, beminnelijkheid, deugdzaamheid... waardigheid, intelligentie en scherpzinnigheid. Maar toen kwam de boze fee, en die zei: ‘Je hebt alles gekregen, maar ik zal zorgen dat deze deugden zich tegen je keren en je geen geluk brengen... Zelfs je schoonheid zal je leed bezorgen en je zult nooit rust vinden.’

– GRAVIN MARIE FESTETICS, HOFDAME VAN KEIZERIN ELISABETH, ‘SISI’, VAN OOSTENRIJK-HONGARIJE

OOSTENRIJK-HONGARIJE, 1868

Historisch overzicht

Keizerin Elisabeth van Oostenrijk-Hongarije, bij haar onderdanen beter bekend als Sisi, heeft haar keizerrijk voor altijd veranderd.

In alle landen om haar heen zijn dynastieke monarchieën ineen aan het storten, terwijl 's werelds machtigste koninkrijken worden bedreigd door rebellie en buitenlandse instabiliteit. Maar niet in Oostenrijk-Hongarije, en dat is aan Sisi te danken. De geliefde keizerin heeft het compromis bewerkstelligd waardoor Hongarije, een onrustig maar cruciaal deel van het gefragmenteerde Oostenrijkse Keizerrijk, besloot een koninkrijk te blijven. Hierdoor behielden de Habsburgers de heerschappij over een groot deel van Europa zonder ook maar een schot te lossen.

Zo heeft Sisi niet alleen haar recht op de troon veiliggesteld, maar ook haar plaats naast haar echtgenoot als leider van het Habsburgse hof. Ze heeft rivalen en tegenstanders bewezen dat ze niet langer het naïeve, onschuldige meisje van vijftien is op wie keizer Franz Joseph smoorverliefd werd. Ze is de moeder van de kroonprins, een activiste die bij haar onderdanen en haar keizer geliefd is, en ze zal uiteindelijk het roer van haar eigen leven in eigen hand nemen.

Maar de gevaren en de eisen van het leven aan het Habsburgse hof nemen alleen maar toe als Sisi een grotere rol voor zichzelf opeist. En hoeveel – bekende en onbekende – vijanden heeft ze in de loop der tijd wel niet gekregen? In het Wenen van het midden van de negentiende eeuw, toen niet alleen walsen en champagne de paleiselijke zalen en slaapkamers beheersten, maar ook verleiding,

rivaliteit en moorddadige intriges, wordt Sisi geconfronteerd met nieuwe, onverwachte gevaren en tegenslagen. Kan de mooie, charmante, wilskrachtige 'Feeënkonigin' deze uitdagingen het hoofd bieden? Of is ze gedoemd het laatste offer te zijn op het altaar van het machtigste rijk van de wereld?

Proloog

Genève, Zwitserland

September 1898

Ze stapt naar voren, en ze is inderdaad wat iedereen zegt: een bovenaardse schoonheid. Als hij de vrouw ziet, knijpt hij zijn fletse ogen tot spleetjes. De keizerin. Elisabeth. 'Sisi'.

Ze loopt de trap van het chique hotel Beau Rivage af, ze heeft een parasol in haar handen en de heldere vroege herfstzon schijnt op de boulevard. Vlakbij heeft zich een kleine menigte verzameld, en als de mensen zich realiseren dat het de keizerin is zijn ze allemaal alert.

'Daar is ze!'

'Keizerin Elisabeth!'

'Sisi!'

Misschien hoort ze hen niet, of misschien geeft ze bewust geen antwoord en loopt met snelle pas verder. Hij gaat een stukje bij de mensenmenigte vandaan staan, hij wil niet door hun geroep en gejuich afgeleid worden.

Ze loopt over de kade naar het plankier van de aangemeerde boot, haar hofdame doet haar best om haar bij te houden. Alles aan haar uiterlijk onderscheidt haar van andere vrouwen: haar huid glanst als parelmoer, haar koninklijke gestalte is gehuld in een hooggesloten zijden jasje, een lange zwarte rok, en op haar dikke kastanjebruine haar draagt ze een zwarte hoed. Haar haar – zo beroemd dat zelfs hij erover gelezen heeft – is donker en dik, met hier en daar wat zilvergrijs. Hij kijkt naar zijn haveloze kleding, gruwet bij het zien van de zwarte

halve manen van vuil onder zijn nagels en de gescheurde naad van zijn versleten broek.

Van deze afstand kan hij haar gezicht zien, en het valt hem op dat ze met haar ogen knippert en als een opgejaagd dier schichtig om zich heen kijkt. En ze wordt natuurlijk ook opgejaagd, niet alleen door hem, maar door iedereen. Ze is net als hij op de vlucht. Haar hele leven wordt ze achtervolgd en lastiggevalen, in stukken gescheurd en weer samengevoegd op een manier die afhankelijk is van de identiteit die mensen haar op dat moment toedichten. De krampachtigheid waarmee ze nu die parasol vasthoudt... Hij vermoedt dat ze hem meer gebruikt om zich voor de blikken en de praatjes van de mensen te behoeden dan om zich tegen de herfstzon te beschermen. Die parasol kon nog wel eens een probleem voor hem zijn.

Hij gaat naast haar lopen, zijn bloed pompt door zijn aderen, zijn lichaam tintelt van verwachting en vreugde. Een paar honderd meter verderop ligt de stoomboot, deinend bij de steiger, en uit de schoorstenen kringelt zwarte rook de heldere blauwe lucht in. Hij steekt zijn hand in zijn zak en voelt het mes, hij strijkt er zachtjes over, zo zacht als hij over het wangetje van een baby zou strijken. Het is maar klein, niet meer dan tien centimeter. Maar hij weet dat dat kleine mes zijn lot zal verbinden met dat van keizerin Elisabeth, de mooiste, geliefdste vrouw ter wereld. Iedereen die van haar houdt zal zich hem herinneren.

DEEL EEN

1

Het paleis van Gödöllő, Hongarije

Zomer 1868

Sisi zou talloze redenen kunnen opnoemen waarom het hier anders was. Als iemand het haar zou vragen, zou ze er zeker een antwoord op kunnen geven. Maar wat was de werkelijke reden? vroeg ze zich af. Wat maakte de schemering hier in Gödöllő, haar landgoed even buiten Boedapest, zo anders dan de schemering in Wenen?

Ze zou kunnen zeggen dat het met het uitzicht te maken had: het ruige, wilde, uitnodigende landschap. De landerijen strekten zich hier in het zachte licht van de vallende avond uit in golven van gloeiend groen, met erachter maagdelijke bossen zover het oog reikte. De weiden met de wilde bloemen waren heel anders dan de Weense keizerlijke tuinen waar gecultiveerde, statige rijen tulpen zo symmetrisch op de gladgeschoren gazons waren geplant dat het leek of de mens de natuur volledig aan zich onderworpen had. Wat in Wenen inderdaad het geval was.

Of waren het de geluiden in Gödöllő bij het invallen van de schemering? Hier klonk 's avonds het geblaf van haar herdershonden, de zorgeloze lach van de Hongaarse staljongens als ze haar paarden borstelden, het getsjirp van de krekels en het gekwaak van de kikkers vanaf de welig begroeide velden: het ongeëvenaarde orkest van de natuur dat zich opmaakte voor een avondsymfonie. Het geheel aan geluiden was zo anders dan in Wenen, waar Sisi de keizerlijke garde met hun glimmende laarzen over de binnenpleinen zou horen

marcheren, waar ze de koetsen door de poorten van de Hofburg zou horen ratelen en het Weense gepeupel tot diep in de nacht voor het paleis zou horen smeken om een florijn of om een glimp te mogen opvangen van haar beroemde silhouet of haar legendarische kapsel.

Misschien was het de geur in Gödöllő. Hier voerde de zachte bries een mengeling van zoete geuren met zich mee: een vleugje wilde roos en acacia, de aardse geur van de stallen, het zware parfum van gras, stro en modder. Het was een rijk bouquet van natuurlijke, aangename geuren, heel anders dan de lucht die ze in Wenen zou inademen: het zoete reukwater van kruiperige hovelingen, de lichaamsgeuren en de vele pispotten in de Hofburg, de angst van de immer waakzame edelen en vrouwen die erop uit waren hun eigen status te verhogen en die van een rivaal te ondermijnen. Ja, angst kon je ruiken. Na al die jaren in Wenen wist Sisi dat.

Maar het was niet het uitzicht, het geluid of de geur wat de avonden in Hongarije zo anders maakte dan de avonden in Oostenrijk. Het was niet iets buiten haar; het was een gevoel in haarzelf. Het was hoe ze zich 's avonds in het schemerlicht *voelde* waardoor Gödöllő zo anders was dan de Hofburg.

In Wenen zou Sisi op dit moment van de dag bekaf zijn. Ze zou gekweld worden door hoofdpijn na een onaangename woordenwisseling met haar echtgenoot of met zijn bazige moeder. Haar maag zou van streek zijn en ze zou een beklemd gevoel in haar borst hebben na de hele dag te hebben geprobeerd om roddels en geruchten te onderscheiden van de waarheid, op haar hoede te zijn geweest en zich teweer te hebben gesteld tegen het oordeel of de afkeuring op de gezichten van de hovelingen. Ze zou opzien tegen een avond met de keizerlijke hofhouding in de met damast en goud versierde staatsiezen waar de klanken van de violen overstemd werden door het geklets over onbeduidende schandaaltjes. Urenlang zou ze moeten aanzien hoe vrouwen bij haar echtgenoot in het gevele probeerden te komen en elke avond weer een glimlach moeten forceren als mannen haar dezelfde afgezaagde complimenten maakten. De

dagen in Wenen duurden lang, maar de avonden duurden zo mogelijk nog langer – en elke avond kwam Sisi uitgeput terug in haar kamer. Dan was ze zo moe dat ze al tegen de volgende dag opzag.

Hier in Gödöllő was ze aan het eind van de dag ook moe, maar op een prettige manier. Als een leeg vat: licht en zonder ballast. Zoals altijd op haar Hongaarse landgoed was ze vandaag vrij van verplichtingen geweest. Ze was om vier uur opgestaan en vanaf vijf uur buiten geweest. In lijn met haar dagelijkse routine had ze een stevige rit te paard gemaakt en was ze rond het middaguur kort teruggegaan naar het paleis voor een lichte bouillon. Daarna zat ze weer in het zadel om in de velden en bossen sprongen te oefenen, te galopperen tot ze buiten adem was en samen met haar charmante buurman, prins Nikolaus Esterházy, op vossen te jagen en over het ongetemde landschap te galopperen.

Dat maakte de schemering in Gödöllő anders. Tegen de tijd dat de zon over de westelijke velden in de richting van Boedapest zakte, schrijnde Sisi's lichaam van een aangename, welverdiende vermoeidheid. Ze zou een blos op haar wangen hebben van de frisse buitenlucht en de lichamelijke inspanning. Haar hart zou licht zijn, ze zou zich opgewekt en sterk voelen.

En zo voelde Sisi zich op deze zwoele nazomeravond ook toen ze haar paard naar de stallen bracht en de Hongaarse staljongen met een glimlach bedankte. Ze liep naar het paleis, het rode koepelvormige dak tekende zich sprookjesachtig af tegen de donker wordende hemel. Zelfs dit bouwwerk, speels en pretentieloos, stond in schril contrast met de statige, massieve vorm van de keizerlijke residentie in Wenen, de Hofburg. Terwijl Sisi naar de aardbeiroze en crèmekleurige gevel keek, dwaalde haar blik af naar de tweede verdieping, naar het raam in de oostvleugel. Ze glimlachte en versnelde haar pas. Ze had bijna verwacht dat er in het schijnsel van het vroeg avondlijke kaarslicht een klein engelengezichtje naar haar zou kijken, en plotseling kon ze niet wachten om binnen in het paleis te zijn, de plek waar ze een eigen thuis had gecreëerd, een veilige haven van

huiselijkheid en vrijheid, ver weg van de verstikkende greep van Wenen en het keizerlijke hof.

‘Hallo Shadow!’ Sisi’s lievelingshond, een volumineuze witte bol vacht, kwam kwispelend aangelopen om haar bij de voordeur met een natte lik te begroeten. ‘Heb je me gemist vandaag?’ Ze aaide de enorme hond, knikte vervolgens naar de dichtstbijzijnde lakei en liep de hal in met de hond, die zijn naam eer aandeed, in haar kielzog.

‘Keizerin Elisabeth.’ Ida Ferenczy, Sisi’s hofdame en trouwe vriendin, maakte een reverence toen de keizerin binnenkwam. Achter haar lag Brave, de andere hond van de keizerin, een grote sint-bernard, te snurken. Haar schoonmoeder had een hekel aan grote honden – aartshertogin Sophie had alleen hondjes die op haar schoot konden zitten. Misschien was dat wel de reden waarom Sisi zich hier in Gödöllő met deze grote, goedhartige beesten omringde.

‘Hallo Ida.’ Sisi gooide haar rijhandschoenen op de dichtstbijzijnde stoel en liep door de ruime, hoge hal naar haar hofdame. ‘Ik ga me snel omkleden. Ik mis mijn kleine meisje. Gaat alles goed in de kinderkamer?’

‘Aartshertogin Valerie verkeert vanavond in uitstekende gezondheid.’

‘Heeft ze nog gehuild?’

‘Alleen wat gejengeld, maar dat is normaal voor zo’n kleine baby. En de voedster zegt dat de kleine aartshertogin haar melk zonder problemen heeft gedronken en goed gestemd zal zijn als Uwe Majesteit haar in de kinderkamer zal bezoeken.’

‘Goed. Als ik klaar ben, ga ik meteen naar haar toe.’

‘Natuurlijk. En heeft Uwe Majesteit vandaag een fijne rit gemaakt?’

‘Ja.’ Sisi knikte en liep naar de brede, ronde trap die naar haar privévertrekken leidde. ‘Het was een heerlijke dag. De vos had zijn toevlucht gezocht in de zuidelijke bossen, maar Nicky wist hem op te sporen en we hadden hem bijna...’ Sisi bleef op de trap staan,

plotseling schoot haar iets te binnen. ‘Ik bedenk opeens, Ida, dat we vanavond niet met drie, maar met vier personen zullen dineren. Nicky, ik bedoel: prins Esterházy, smeekte me bijna om een uitnodiging en ik durfde hem die niet te weigeren. Hij zal ons tweeën en gravin Marie gezelschap houden.’

‘In dat geval, Madame, denk ik dat we niet met z’n vieren, maar met z’n vijven zullen zijn.’ Ida glimlachte schaapachtig, maar gaf geen nadere verklaring.

‘Hoezo?’ vroeg Sisi terwijl ze de gebeeldhouwde balustrade van de trap vastgreep. ‘Wie komt er dan nog meer?’ Had Franz besloten onverwachts langs te komen? Sisi’s maag trok samen – de aanwezigheid van de keizer, hoe zelden hij hier ook verbleef, verstoorde op de een of andere manier de broze, vredige sfeer die ze hier met veel moeite had gecreëerd.

Bij wijze van antwoord reikte Ida haar een gouden schaalje met post aan. ‘Uw brieven, Keizerlijke Hoogheid.’

‘Dank je.’ Sisi pakte het schaalje aan en keek de stapel door. ‘Heb je alle officiële verzoekschriften en brieven naar mijn secretaris in Wenen gestuurd?’

Ida knikte.

Sisi’s oog viel op een visitekaartje met een sierlijk, bekend handschrift. Nee, dit was geen bericht van de keizer. Dit was een bericht waar Sisi zo naar had verlangd dat haar hart een verwachtingsvol sprongetje maakte. *Andrássy!* Zou het echt zo zijn? Was *Andrássy* terug in Hongarije? Sisi keek haar hofdame vragend aan en was zich ervan bewust dat de hoopvolle klank in haar stem haar verraadde toen ze vroeg: ‘Is hij... is graaf *Andrássy* hier vandaag geweest?’

Ida boog zich voorover en fluisterde: ‘Graaf *Andrássy* kwam langs toen u uit rijden was. Hij zei dat hij terugkomt voor het diner.’

Sisi greep opnieuw de balustrade vast, en terwijl ze daar als aan de grond genageld stond, had ze het gevoel alsof haar hart de gestoffeerde trap af huppelde. ‘Wat een verrassing! Werkelijk een zeer aangename verrassing! Kom mee, ik moet me snel omkleden.’

Terwijl ze zich voor de avond kleepte en de stapel brieven doornam, dwaalden haar gedachten voortdurend naar Andrassy af. Had hij haar de afgelopen maanden net zo gemist als zij hem? Hoelang zou hij blijven? Zou alles nog hetzelfde zijn tussen hen? Ze knipperde met haar ogen en focuste zich op het nieuws van haar familie; ze had nog maar weinig tijd om de brieven te lezen en naar de kinderkamer te gaan voordat het diner werd opgediend. Voordat hij zou komen.

Er waren een paar brieven uit Beieren, waaronder een van Helene, Sisi's geliefde oudere zus, die onlangs naar hun ouderlijk huis in Possenhofen was teruggekeerd. 'Arme Néné.' Sisi stelde zich de tranen voor die waren geplengd toen haar zus, die weduwe was, deze brief schreef. Helene, de oudste zus en de enige van de vijf Wittelsbach-dochters die gelukkig getrouwd was geweest, had haar echtgenoot – de sympathieke prins van Thurn und Taxis, op latere leeftijd ontmoet. Ze was getrouwd toen ze al in de twintig was en had haar man al na een paar jaar verloren. Helene schreef over haar verslechterende gezondheid, over haar dagelijkse verdriet, maar ook over haar sterker wordende geloof. Zij, die ooit naar een leven in een vrouwenklooster had verlangd, schreef Sisi nu dat haar dagelijkse gebeden 'de enige balsem tegen het verdriet in de chaotische omgeving van ons ouderlijk huis' waren.

Sisi zuchtte en opende met bedroefd hart de volgende brief van thuis. Deze was van Sophie-Charlotte, haar geliefde jongere zus.

Lieve Sisi,

Ik ga trouwen! Je kunt je niet voorstellen hoe gelukkig ik ben. Of misschien kun je dat wel en begrijp je mijn vreugde; ik was nog te jong om het te begrijpen toen jij verliefd werd op je echtgenoot en zijn hand accepteerde.

Sisi wendde haar blik af en liet het opzienbarende nieuws tot zich doordringen. Terwijl de brief van Néné de droeve berusting ademde van een tobbede weduwe die accepteert dat haar dromen niet zullen uitkomen, barstte Sophie-Charlottes brief van jeugdig enthousiasme, oprechte en naïeve uitbundigheid, onwankelbaar optimisme dat broos en kwetsbaar leek als een kristallen schaal in de handen van een kind. Sisi las verder.

O, mijn lieve zus, je kent onze neef Ludwig net zo goed als ik. Misschien zelfs beter, want hij zegt altijd dat jij van ons zussen de enige bent (behalve ik natuurlijk!) die hem echt kent en van hem houdt. En dat is geheel wederzijds! Hij bewondert je! Het maakt me gelukkig als hij zegt dat ik van al mijn zussen wat schoonheid en fijngevoeligheid betreft het meest op jou lijk.

O, Sisi, ik verkeer in een hemelse, duizelingwekkende gemoedstoestand. Ludwig, de koning van Beieren, wordt mijn echtgenoot!

Hij is een man uit duizenden. Kijk maar naar zijn paleizen. Hij heeft zoveel smaak en elegantie dat ik me bij hem heel onnozel voel. En dan heb ik het nog niet eens over zijn knappe uiterlijk. Ik weet dat alle meisjes in Beieren ziek zijn van jaloezie, en terecht. Ik krijg de beste echtgenoot van ons land! Misschien wel van de hele wereld! (Op jouw geliefde Franz Joseph na natuurlijk.)

Je komt wel naar Beieren voor de bruiloft, toch? Ik zal tegen Ludwig zeggen dat je er zult zijn – het vooruitzicht jou te zien zal hem ertoe overhalen een huwelijksdatum vast te stellen!

*Nu en voor altijd je meest liefhebbende en toegenegen zus,
Sophie-Charlotte*

Sisi legde Sophie-Charlottes brief neer en vouwde hem dubbel; er bekwam haar een onverklaarbaar gevoel van onbehagen. Tot haar

verbazing riep het heuglijke nieuws twijfels bij haar op. Haar zus had gelijk: Sisi hield van Ludwig. Hij was haar neef en – op Néné na – haar dierbaarste speelkameraadje uit haar jeugd. Ze had met Ludwig een groot deel van haar kindertijd in Beieren doorgebracht, ze hadden samen door de velden rond Possenhofen gerend en elkaar hun fantasieën en toekomstdromen verteld. Misschien was Ludwig zelfs een beetje verliefd geweest op de jonge Sisi. Hij had er vaak genoeg op gezinspeeld.

Dat Ludwig nu Sophie-Charlottes echtgenoot zou worden! De gedachte vervulde Sisi niet met de vreugde die zulk nieuws had moeten brengen. Pasten ze wel goed bij elkaar? Waarschijnlijk was haar moeder, hertogin Ludovika, verguld met de verloving en met het feit dat haar jongste dochter in de buurt van haar huis in ‘Possi’ zou blijven wonen. En Sophie-Charlotte was duidelijk in de zevende hemel. Sisi borg de brief van haar zus op in haar schrijftafel, vastbesloten later op het onderwerp terug te komen. Ze wilde haar lieve zus haar vreugde over de bruiloft niet ontnemen, maar haar kijk op het huwelijk was tegenwoordig niet erg positief. Ze moest nadenken over wat ze terug zou schrijven.

Er waren nog twee brieven, zag Sisi. Op de bovenste prijkte het zegel van aartshertogin Gisela, keizerlijk prinses van Oostenrijk en Hongarije. Een brief van Gisela, Sisi’s twaalfjarige dochter, die haar schreef vanuit het keizerlijke hof in Wenen. Gisela schreef bijna nooit. Zij en Sisi waren nooit erg hecht geweest; ze hadden daar de kans niet toe gekregen. Gisela had vanaf haar peutertijd een voorkeur gehad voor haar grootmoeder, aartshertogin Sophie, een vrouw die zacht en moederlijk voor haar kleinkinderen was, maar kil en dominant tegen haar schoondochter.

Sisi staarde naar de brief en schuifelde onrustig op haar stoel heen en weer alsof ze zich plotseling lichamelijk onwel voelde worden. De gedachte aan haar oudste dochter bezorgde haar een steek in een diep, verborgen hoekje van haar hart; tijd en afstand hadden de pijn niet kunnen verzachten en acceptatie en vastberadenheid

hadden de wond niet kunnen helen. Niet nu, dacht Sisi. Niet na de fijne dag die ze had gehad. Niet nu ze op het punt stond om naar de kinderkamer te gaan om haar lieve baby te zien. Niet nu hij – Andrassy – zich elk moment voor het diner kon aandienen. Sisi wilde nu niet huilen. Ze vermande zich en stopte Gisela's brief in een zak van haar kamerjas; ze zou hem later lezen. Later, als ze de tijd had om van deze zeldzame woorden van haar dochter te genieten. Als ze in de beslotenheid van de zwarte nacht haar tranen de vrije loop kon laten en niemand haar zou zien huilen, niemand haar immense verlangen naar haar twee oudste kinderen zou zien of haar wanhoop omdat ze haar waren ontnomen.

Sisi rechte haar schouders en pakte de laatste brief. Ze kende het handschrift en het karmozijnrode zegel. Haar maag kromp samen, maar het was een ander soort onbehagen dan ze bij de brief van Gisela had gevoeld; dit was een gedempter gevoel, een kloppende pijn, niet stekend zoals bij Gisela's brief. Terwijl Sisi het zegel losrukte, onderdrukte ze een kreun. De brief was van Franz Joseph. Haar echtgenoot, haar keizer. Zo zag hun huwelijk er de laatste tijd uit: ze schreven elkaar regelmatig vanuit Hongarije en Oostenrijk, maar hadden elkaar al in geen maanden gezien.

Franz Josephs brieven waren precies zoals hijzelf: eerlijk, verstandig, fantasie- en gevoelloos. Het waren emotieloze beschrijvingen van zijn dag, van het oneindig aantal uren dat hij te midden van papierwerk, verzoekschriften en ministers aan zijn bureau doorbracht, en steevast eindigde zijn opsomming met de opmerking: 'Maar zo gaat het nu eenmaal; een mens moet werken tot hij erbij neervalt.' Hij vertelde in het kort hoe het met Gisela en Rudolf ging; en altijd maakte Sisi's hart een sprongetje als ze hun namen zag staan. *Gisela. Rudy.* De twee kinderen van wie ze niet had mogen houden. De twee kinderen die na hun geboorte uit haar armen waren gerukt en waren weggevoerd naar de keizerlijke kinderkamer waar hun oplettende en bemoeizuchtige grootmoeder van vaders zijde, aartshertogin Sophie, hen voortdurend in het oog hield.

De kinderen ‘maakten het goed’, schreef Franz nu. Natuurlijk. Iedereen in de keizerlijke familie werd geacht ‘het goed te maken’. Sophie zag erop toe dat er geen enkele smet kwam op de gouden luister van het perfect georganiseerde en respectabele keizerlijke huishouden. Niet in het Huis Habsburg waar etiquette, orde en traditie de strakke dagelijkse routine dicteerden, waar de machine van het keizerlijke gezag soepel draaide en iedereen precies wist wat er van hem of haar werd verwacht. Sophie zag daar al jaren nauwlettend op toe, want hoewel Franz Joseph de keizerlijke kroon droeg, was het zijn moeder die de keizerlijke huishouding bestierde.

Sisi sprak haar schoonmoeder bijna nooit, maar in elke brief van Franz was ze nadrukkelijk aanwezig. Haar invloed was duidelijk voelbaar in de geschreven woorden van haar zoon, net als in de dagelijkse gang van zaken aan zijn hof. Als Franz Joseph over het leven in Wenen schreef, noemde hij onvermijdelijk Sophie, ze was zijn meest naaste adviseur en de persoon die zijn leven – en dat van Sisi’s lieve kinderen – domineerde. Sisi kreunde, maakte een prop van Franz’ brief en gooidde hem door de kamer.

Maar Sisi beteugelde haar gedachten voordat ze haar mee zouden voeren op dat donkere en troosteloze pad – het bekende, verdrietige gevoel waartegen ze zo vaak vocht. ‘*Valerie*.’ Ze sprak de naam hardop uit als om de demonen om haar heen te verjagen, alsof ze zichzelf met de verheven klank ervan wilde troosten. Haar schat, haar jongste kind. De baby lag hier in Gödöllő veilig in haar wiegje. De baby door wie Sisi zich uiteindelijk genoodzaakt had gezien Wenen te verlaten en haar schoonmoeder en het hele keizerlijke hof de rug toe te keren. Met als doel hier in Hongarije verlost te zijn van het gezag van Sophie, waar ze ten minste één van haar kinderen zelf kon opvoeden en al haar verdrongen moederlijke gevoelens eindelijk de vrije loop kon laten.

‘Zijn we klaar? Ik verlang ernaar Valerie in mijn armen te houden.’ Sisi schoof ongedurig heen en weer op haar stoel en keek

in de spiegel naar de keizerlijke kapster, Franziska Feifalik, die de laatste hand legde aan Sisi's gevlochten kapsel. Er was nog iets wat haar leven hier aangenamer maakte dan aan het hof: ze kon hier haar beroemde haar, dat zo lang was dat het tot op de grond reikte, in losse vlechten dragen, versierd met wilde bloemen in plaats van in het formele kapsel en met de zware, met juwelen bezette diademen die ze aan het hof en tijdens belangrijke evenementen droeg. Kapsels die haar aan het eind van de avond altijd hoofdpijn bezorgden.

'Nog heel even, Majesteit.' Met vaardige hand reeg Franziska snel de laatste streng van wilde bloemen door Sisi's kastanjebruine krullen. '*Et voilà*, klaar! Een meesterwerk, al zeg ik het zelf.'

Sisi stond op, liep naar de kledingkast en koos een nauwsluitende, crèmekleurige satijnen jurk met goudgeborduurde bloemen. Om haar nek, in haar oren en om haar polsen hing ze parels die bij haar jurk en de tere witte bloemblaadjes in haar haar pasten. Terwijl haar hofdames druk bezig waren alle knoopjes vast te maken en de plooiën in de weelderige stof recht te trekken, knikte Sisi goedkeurend naar haar spiegelbeeld. 'Goed,' zei ze, 'ik denk dat we klaar zijn.' Ze kon haar drie dames bijna horen zuchten van opluchting: Franziska, de Poolse kapster, Ida, haar Hongaarse hofdame en Marie Festetics, de Hongaarse gravin die al tijden deel uitmaakte van Sisi's gevolg. Niemand van de intimi van de Oostenrijkse keizerin was Oostenrijks. Precies zoals Sisi het wilde.

'Misschien iets te feestelijk voor de kinderkamer, maar Valerie vindt de glimmende parels vast heel mooi.' Sisi glimlachte en draaide voor de spiegel heen en weer om een laatste kritische blik op zichzelf te werpen. Ze was altijd zeer veeleisend als het om haar jurk en haar kapsel ging. Ze zeiden dat ze nog mooier was dan keizerin Eugénie, die Franse verleidster, maar ze had haar reputatie van mooiste vrouw ter wereld niet verdiend door nonchalant te zijn. Vanavond kwam het er nog meer op aan dan anders, want vanavond zou Andrassy bij het diner zijn.

Nu was het tijd voor het moment van de dag waar Sisi het meest van genoot. ‘Gaat het goed?’ Sisi rende de lichte kinderkamer binnen met de vrolijk blauw geschilderde muren, een kleur die ze zelf had uitgekozen zonder rekening te hoeven houden met de ongevraagde mening van haar schoonmoeder. Sisi liep regelrecht naar de mandwieg, nam de baby in haar armen en ademde Valeries poederachtige melkgeur in. Ze bedekte haar wangetjes met kussen, die de baby met zachte kirkgeluidjes beantwoordde, en overmand door een nieuwe golf van onmetelijke, bedwelmende liefde voor het meisje drukte Sisi haar nog steviger tegen zich aan.

‘De aartshertogin is blij en gezond vandaag, Majesteit,’ zei gouvernante Mary Throckmorton, een Engelse jongedame met een bescheiden karakter. De gelijkmatige, rustige miss Throckmorton was het tegenovergestelde van Sisi, die geneigd was om op elk geluidje van de baby gealarmeerd en bezorgd te reageren.

‘Heeft ze niet meer gehuild? En heeft ze genoeg gedronken?’ vroeg Sisi terwijl ze de baby naar het licht draaide zodat ze Valeries dikke, roze gezichtje goed kon bekijken. Ze was volmaakt, haar kleine meisje. Haar engel.

‘Ik denk dat ze hilde omdat ze hier last van had,’ zei miss Throckmorton terwijl ze zich vooroverboog. Met één handbeweging duwde ze Valeries lipjes uit elkaar, en er kwam een klein wit tandje tevoorschijn.

‘Haar eerste tand,’ fluisterde Sisi, en opnieuw kuste ze de wangen van haar dochter. ‘Mijn lieve meisje! Mijn lieveling! Wat groei je toch snel. Dat je tanden nu al doorkomen. Arme kleine schat. Miss Throckmorton, je moet het de aartshertogin zo aangenaam mogelijk maken in deze periode van tandjes krijgen. Begrepen?’

‘Natuurlijk, Majesteit,’ antwoordde de gouvernante rustig.

‘Mijn meisje!’ zei Sisi stralend van moederlijke trots.

Bij wijze van antwoord begon Valerie weer te kirren, en ze stak

haar mollige vuistje uit naar het gezicht van haar moeder. Sisi ging met de baby op de grond zitten. Ze speelden samen en ze gingen zo in elkaar op dat het moeilijk te zeggen was wie van beiden verliefder was. Valerie keek geboeid naar de glanzende krullen van haar moeder, haar glimmende parels, haar brede glimlach. En Sisi was betoverd door elk detail van haar lieve dochter. Haar 'enige kind' zoals Sisi Valerie meestal noemde als ze het met Ida of Marie Festetics over haar had. De enige die haar natuurlijke moederliefde mocht ontvangen die ze jarenlang had moeten onderdrukken en die net zoals de melk waarmee ze haar eerste kleine lievelingen niet had mogen voeden was opgedroogd.

Natuurlijk hield Sisi ook van Gisela en Rudy. En natuurlijk had ze van prinses Sophie gehouden, haar eerstgeborene, die als peuter aan de koorts was overleden. Dat verlies was Sisi nooit helemaal te boven gekomen. Maar het was haar eenvoudigweg onmogelijk gemaakt om een hechte band te krijgen met de andere twee kinderen die in de keizerlijke kinderkamer in Wenen waren ondergebracht. Hun moeder had ze niet de borst gegeven, ze hadden in haar armen geen troost gevonden, haar niet als moeder leren kennen, en zij had hen niet kunnen koesteren en liefhebben zoals ze zo graag had gewild. Als haar schoonmoeder haar een bezoek aan de keizerlijke kinderkamer toestond, mocht het nooit lang duren en werd alles gedicteerd door het protocol. Ze werd vergezeld door ministers en hofdames van aartshertogin Sophie en de bezoeken vonden plaats onder haar toezicht. Bezoeken vol kritiek, afkeuring en hatelijkheden over Sisi's tekortkomingen. Sisi wist wat Sophie na hun geboorte had gezegd; ze had het gefluister gehoord, de smalende, misprijzende opmerkingen. *Natuurlijk mag Sisi de kinderen niet opvoeden – ze is zelf nog een kind!* En toen Sisi's kinderen na enige tijd een natuurlijke voorliefde voor hun grootmoeder hadden ontwikkeld, nestelden zich naast moederliefde ook pijn en verdriet in haar hart. Totdat Valerie werd geboren. Haar vierde en laatste kind. Een verrassing, een onverwacht genadig geschenk, en Sisi's laatste kans om eindelijk *mama* te zijn.

Nadat ze Valerie in haar wiegje had gelegd en zich ervan had verzekerd dat ze het in haar slaap niet te warm of te koud zou krijgen, verliet Sisi de kinderkamer en begaf ze zich samen met gravin Marie en Ida naar het diner.

Terwijl ze de trap afdaalde, haar hart nog nagloeïend van het bezoek aan Valerie, werd Sisi de grote gestalte in de hal gewaar, een gedaante half in de schaduw waar het kaarslicht niet kon komen. Sisi bleef midden op de trap even staan om zichzelf tot de orde te roepen. Anders zou ze de trap af zijn gestormd en zich in zijn armen hebben gestort – een reactie die nogal ongepast zou zijn.

Andrássy had Sisi vast gehoord, want hij draaide zich om en keek haar met zijn donkere ogen aan. ‘Mijn koningin.’ Met grote passen beende hij de hal door naar de onderste traptrede. Hij sprak haar liever met ‘koningin’ aan dan met het Oostenrijkse ‘keizerin’. Ze behoorde toe aan zijn land, aan zijn volk. Ze genoot ervan.

‘Andrássy.’

‘Sisi.’

Ze probeerde rustig de laatste paar treden af te dalen en zweefde naar hem toe, niet in staat de glimlach op haar gezicht te onderdrukken.

‘Ik sta elke keer weer versteld van je schoonheid.’ Hij pakte haar hand en bracht die naar zijn lippen. Allemaal schendingen van het protocol, dacht Sisi. Niemand, behalve de hofdames die haar kleedden, mocht haar aanraken. En behalve Franz zou geen man het in zijn hoofd halen haar hand te kussen. Ze had niet eens handschoenen aan, dus Andrássy’s lippen raakten haar blote huid. O, wat vond ze het heerlijk om in Hongarije te zijn!

‘Hoe gaat het met je?’ Hij fluisterde, alsof ze alleen in de enorme hal waren. Wat ook min of meer zo was, want Marie en Ida – experts waar het discretie betrof – waren een stukje verderop gaan staan om iets te bespreken.

‘Het gaat goed. En nu al helemaal.’ Ze keek hem stralend aan. ‘Hoe was je reis vanuit Wenen?’

‘Het duurde lang. Maar ik had iets om naar uit te kijken.’ Hij keek haar lang aan alvorens hij zijn blik over haar jurk, haar taille, naar beneden liet dwalen en haar hele verschijning in ogenschouw nam. Hij glimlachte goedkeurend en ze voelde een warme gloed langs haar ruggengraat omhoog naar haar wangen schieten.

En omdat hij haar door en door kende, stelde hij snel zijn volgende vraag: ‘Hoe gaat het met Valerie?’

Sisi’s glimlach werd nu nog breder. ‘Ik kom net uit de kinderkamer. Haar eerste tandje is door.’

‘Heeft ze nu al een tandje? Mijn god, ben ik zo lang weg geweest?’

‘Ja, veel te lang,’ antwoordde Sisi terwijl ze hem bleef aankijken. Het feit dat hij na zo’n lange tijd weer lieflijk bij haar in de buurt was, drong langzaam tot haar door en kalmeerde haar zoals de verkoelende balsems waarmee haar hofdames haar pijnlijke spieren na een te lange rit masseerden, of de geurige amandelolie waarmee haar kapster haar hoofdhuid masseerde en haar wilde krullen temde. Nu stond hij hier voor haar. Zijn geest en zijn woorden en de langverwachte aanblik van zijn grote, aantrekkelijke lichaam. Ze ademde langzaam uit en zei: ‘Ik had bijna mijn keizerlijke macht aangewend om je hier te ontbieden; ik hield het niet langer uit.’

Andrássy glimlachte oprecht en ontspannen. ‘Gelukkig ben ik er nu.’ Het liet hem koud dat de roddelaars in Wenen en heel Oostenrijk fluisterden dat Valerie zijn dochter was. Of dat de mensen zeiden dat hij haar dit paleis in Gödöllő louter namens het Hongaarse parlement had geschonken om te gebruiken voor hun privé-ontmoetingen. Het liet hem koud dat sommige mensen de jongste prinses ‘het Hongaarse kind’ noemden en theoretiseerden dat de moeder ervoor had gekozen het meisje in Hongarije op te voeden omdat dat het land van haar vader was. Zowel Sisi als Andrássy wist dat het niet zo was. Evenals de keizer. De lichtblauwe ogen en de lichte ivoren huid van Valerie waren het onomstotelijke bewijs van het vaderschap van Franz, ze had niets van het donkere uiterlijk van Andrássy. Laat ze maar kletsen, dacht Sisi. Zolang Franz Joseph geen

aanstoot aan de geruchten nam, lachte Sisi de gemene lasterpraat weg en was ze dankbaar dat er tussen haar en de kwaadsprekers grote afstand bestond.

‘Het is een prachtige avond, bijna even prachtig als jij. Zullen we?’ Andrásy nam Sisi bij de arm en leidde haar door de openslaande deuren naar de tuinen aan de achterzijde van het paleis, waar ze in het indigoblauwe licht van de vallende avond stapten. Marie en Ida volgden hen op gepaste afstand.

‘Blijf je hier overnachten?’ vroeg Sisi. Ze liepen samen over het terras terwijl vanuit de nabijgelegen stallen een paard lang en traag hinnikte.

‘Ik moet bekennen dat ik inderdaad het liefst zou blijven. Maar ik dacht dat ik om lasterpraatjes te voorkomen beter terug naar Boedapest kan gaan.’

‘Nee,’ zei Sisi gedecideerd. ‘Zeg dat je in Boedapest overnacht, maar blijf in werkelijkheid hier. In elk geval een paar dagen.’

Andrásy bleef staan en keek Sisi van opzij peinzend aan, zijn arm nog steeds door die van haar gehaakt. Hij zag er in zijn kostuum groot en knap uit.

Ze zuchtte. ‘Laat ze maar praten. Laat ze maar roddelen. Ik wil dat je hier blijft.’

Andrásy keek haar onderzoekend aan.

Sisi merkte dat ze van slag raakte door zijn donkere ogen en dwong zichzelf rustig te blijven ademen. ‘Trouwens,’ zei ze, ‘niet de mensen in Boedapest hebben de praatjes in de wereld geholpen, maar de mensen in Wenen.’

Andrásy liep weer door. ‘Je hebt gelijk. De Hongaren zouden zich nooit negatief uitlaten over hun koningin, hun Sisi.’

‘Over jou ook niet. Hun geliefde eerste minister.’

Andrásy hield zijn hoofd schuin en dacht hierover na.

‘Je blijft dus.’

Er verscheen een aarzelende glimlach op Andrásy’s lippen en hij stemde in. ‘Wie ben ik om de bevelen van mijn koningin te negeren?’

‘Goed,’ zei Sisi en ze keek glimlachend naar het tuinpad dat zich voor hen uitstreckte. Ze vond het fijn dat Andrassy haar haar zin gaf waar het zaken betrof die haar na aan het hart lagen. Ze vond het fijn dat hij rekening hield met haar gevoelens en die liefdevol respecteerde. Daar was Franz altijd minder toe geneigd geweest.

‘Ik geef toe dat ik mezelf kwel,’ vervolgde Sisi. ‘Dankzij mijn steun in Wenen werd jij hier in Hongarije eerste minister. Maar uit hoofde van die functie moet je vaak naar Wenen toe of zit je gevangen in de parlamentsgebouwen van Boedapest terwijl ik mijn kamp hier heb opgeslagen.’

‘Het wordt ons niet gemakkelijk gemaakt.’ Andrassy nam opzettelijk kleinere stappen, zodat zij rustig kon wandelen.

‘Ik hou van je om de staatsman die je bent en tegelijkertijd haat ik je erom.’ Sisi zuchtte. ‘Ik zou je moeten vragen hoe het in Wenen was.’

Andrassy dacht even na voordat hij antwoord gaf. ‘In de ministerraad van je echtgenoot hebben de afgelopen maanden grote veranderingen plaatsgevonden, zoals je ongetwijfeld weet.’

‘Het zou je verbazen hoe weinig ik van Wenen weet.’

‘Maar jij en Franz – eh, de keizer, schrijven elkaar toch geregeld?’

‘O, hij informeert me over de kinderen. En over dagelijkse dingen – wat hij bij het souper heeft gegeten, welke voorstelling er aan het Hoftheater opgevoerd wordt.’ Sisi zweeg en tuurde over de donker wordende tuin, waar onzichtbare krekels de avond vulden met hun zachte pastorale getsjirp. ‘Franz houdt er niet van als ik over serieuze hofzaken spreek, dus over politiek hoef ik al helemaal niet te beginnen. Op dat terrein is er maar één onderwerp waarvoor hij bereid is naar me te luisteren: Hongarije.’

Andrassy boog zich dichterbij haar toe, ze rook een vleugje van zijn bekende geur van scheerzeep en sigarenrook. Zijn lippen raakten bijna haar oor toen hij fluisterde: ‘Hongarije ligt je na aan het hart.’

‘Inderdaad.’ Ze voelde zijn greep om haar arm verstevigen – het

gebaar was zo subtiel dat het haar had kunnen ontgaan als de schok die zijn aanraking door haar hele lichaam joeg niet zo sterk was geweest.

Plotseling werd Andrassy's stem serieus. 'En dat is precies de reden waarom de adviesraad van de keizer zo'n vernieuwing heeft doorgemaakt.'

'Omdat hij bereid is de autonomie van Hongarije te erkennen? Omdat hij de vorming van een Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie in het Groot-Oostenrijks Rijk heeft goedgekeurd?'

Andrassy knikte, en na even nagedacht te hebben haalde Sisi haar schouders op. 'Er was al lang nieuw bloed nodig in Wenen. Franz weet dat het Oostenrijks-Hongaarse Compromis een goede zaak was, ook al komen zijn ministers nu met bezwaren. Het was de enige manier om Hongarije voor openlijke rebellie te behoeden en om de grenzen van zijn rijk te beschermen. Franz wilde geen burgeroorlog in zijn land – een oorlog die waarschijnlijk heel Europa had getroffen. Vooral zo kort na zijn verpletterende nederlaag tegen Pruisen en Italië. Nee, Europa is niet bestand tegen een nieuwe oorlog.'

'Dat begrijpt hij, en dat zegt hij ook,' stemde Andrassy in, zijn stem nog steeds bedachtzaam.

'De ministers van mijn echtgenoot lijken wel onkruid,' zei Sisi. 'Als je er één neermaait, schieten er op dezelfde plek twee op.'

Andrassy bleef staan en draaide zich naar haar toe. 'Nou zeg, heb je zo'n lage dunk van me?'

Ze keek hem aan, een schalkse glimlach speelde om haar lippen. 'Voordat je van hem was, was je van mij. Jij bent anders.'

'Dat hoop ik maar.'

Terwijl ze verder wandelden, wilde Sisi Andrassy vragen welke hooggeboren hovelingen of ordinaire actrice de ministers hadden uitgekozen om het keizerlijke bed van haar echtgenoot te verwarmen, maar ze zette die bittere gedachte uit haar hoofd. Haar tijd met Andrassy was kostbaar – de oude littekens van haar beschadigde huwelijk mochten hun samenzijn niet verpesten. Bovendien was de

tijd dat ze zich er werkelijk druk om maakte voorbij. Ze was niet meer het onschuldige meisje met wie Franz Joseph was getrouwd, het eenvoudige zestienjarige provinciaaltje dat verliefdheid met liefde had verward en beloften met daden. Het meisje dat niet wist hoe het er aan het keizerlijke hof aan toeging en gedesillusioneerend was toen ze daarachter kwam.

Franz kon Sisi geen pijn meer doen, niet meer zoals vroeger. Haar hart, eerst gekwetst door de ondermijnende acties van haar schoonmoeder, daarna door het gedrag van haar echtgenoot en vervolgens door de dood van haar oudste kind en het emotionele verlies van de andere twee, was de afgelopen jaren op wonderbaarlijke wijze opnieuw tot leven gekomen. Op de een of andere manier was haar hart, waarvan ze dacht dat het gebroken was, langzaam en gestaag blijven kloppen. Het had littekens gevormd en weigerde het op te geven. Ze had besloten weer te gaan leven. Op haar eigen voorwaarden. En met dat besluit was er acceptatie gekomen, en nieuwe kracht en vrijheid. Franz was nu ver weg, niet alleen door de fysieke afstand die ze tussen hen had geschapen, maar ook door het schild dat ze had opgetrokken; er was niets waarmee Franz haar nog kon kwetsen.

In hun huwelijk speelde het lichamelijke element trouwens al jaren geen rol meer – al bijna tien jaar niet meer, nu ze erover nadacht. Met uitzondering van die korte hereniging toen ze naar het keizerlijk huwelijksbed was teruggekeerd in de periode dat ze met Franz Joseph aan het Oostenrijks-Hongaarse Compromis had gewerkt. Een kort samenzijn dat haar verbazingwekkend genoeg Valerie had opgeleverd, en bovendien het koninkrijk Hongarije.

En nu de prachtige avond over Gödöllő was gevallen stond Andrásy voor haar, de blik in zijn donkere ogen zacht als fluweel. Sisi zette Franz en de jaren waarin ze elkaar hadden gekwetst uit haar hoofd. Ze had zich er met veel moeite bij neergelegd dat Franz had toegestaan dat haar eerste drie kinderen bij haar waren weggehaald, wat haar het gevoel had gegeven een fokmerrie te zijn en een buitenstaander aan haar eigen hof. Dat haar leven met Franz nooit aan hen samen had

toebehoord maar altijd vol verplichtingen en regels was geweest en overschaduwd was door de eisen van zijn rol als keizer. Dat hij haar verwaarloosd had, dat hij zijn gevoelens niet met haar deelde en geen moeite deed die van haar te leren kennen. Dat hij in plaats daarvan het gezelschap van zijn generaals, zijn ministers, zijn moeder en andere vrouwen zocht. Dat hij van het huwelijkspad was afgedwaald – maar wat deed het er nog toe? Zij dwaalde er nu immers zelf ook van af.

Andrássy streek met zijn vinger over haar voorhoofd en maakte een eind aan haar dromerijen. ‘Je kijkt alsof je een gevecht levert.’

‘Dat is ook zo.’

‘Wie wint er?’

Ze glimlachte. ‘Ik.’

‘Goed zo.’ Hij boog zich voorover en kuste haar voorhoofd. Het was nogal vrijpostig om zoiets op zo’n openbare plek als in de tuinen te doen, maar de laatste zonnestralen van de dag waren verdwenen en duisternis was over hen neergedaald.

Vanuit een open raam klonk een geluid – een schaterlach van een bediende in de keuken. Andrásy haalde zijn lippen van haar voorhoofd. ‘Ik denk dat we naar binnen moeten om te dineren.’

‘Je hebt gelijk,’ stemde Sisi zuchtend in. Ze liepen terug naar het paleis. ‘Ik wil je even waarschuwen dat Nicky – prins Esterházy – ook bij het diner aanwezig is.’

Andrássy gromde en bleef staan.

‘Ik wist niet dat jij zou komen,’ zei Sisi, enigszins geamuseerd om zijn onverholen jaloezie. ‘Als je je komst had aangekondigd, had ik kunnen zorgen dat hij...’

‘Ik vind het leuk je te verrassen, dat weet je. De verrukking op je gezicht maakt de pijn van het gemis meer dan goed.’

‘Je kwam toen ik met Nicky uit rijden was, dus je verrassing ging de mist in.’

Andrássy boog zich zo dicht naar haar toe dat hij kon fluisteren, zijn woorden kietelden in haar oor: ‘Misschien moet ik een andere manier zoeken om de verrukking op je mooie gezichtje te toveren.’

Prins Esterházy stond hen in de eetkamer op te wachten. Hij stond formeel in de houding, keurig rechtop alsof hij op zijn paard zat. Esterházy droeg net als Andrassy een rokkostuum en zag er na de vossenjacht fris en blozend uit.

‘O, koningin Elisabeth, u bent niet alleen.’ Esterházy’s gezicht betrok, hij keek even teleurgesteld als Andrassy zojuist. ‘Andrassy,’ zei hij op luchtige toon met opeengeklemd kaken. ‘Leuk je te zien.’

‘Wederzijds, Esterházy.’ De mannen gaven elkaar een hand.

‘Ben je net teruggekomen uit Wenen?’

‘Vandaag, ja,’ antwoordde Andrassy.

Esterházy trok zijn wenkbrauwen op. ‘Heb je Boedapest alweer verlaten om met de koningin te dineren? Heb je geen zaken te regelen in de stad?’

‘Welke zaken zijn er belangrijker dan een bezoek aan onze vorstin om haar advies te vragen over mijn recente trip?’

Esterházy fronste zijn voorhoofd en frunnikte wat aan de mouwen van zijn jasje.

‘Ik ben u dankbaar, Esterházy,’ vervolgde Andrassy op geforceerd vriendelijke toon. ‘Het schijnt dat u goed voor onze koningin hebt gezorgd tijdens mijn afwezigheid. Aan Hongaarse gastvrijheid heeft het haar niet ontbroken.’

Sisi moest bij zichzelf lachen toen ze aan het midden van de tafel ging zitten en de mannen gebaarde aan beide zijden van haar plaats te nemen. Tijdens de maaltijd had ze plezier in de rivaliteit tussen de twee mannen die elkaar beurtelings steken onder water gaven. Nicky’s jaloezie was voor haar geen verrassing: hij was een charman- te, welgestelde, aantrekkelijke edelman. Door heel Hongarije waren er vrouwen die naar zijn glimlach en zijn familiebezittingen dongen. Omdat hij de grootste stal volbloedpaarden van het land bezat en zijn landgoed aan het Gödöllő-paleis grensde, was prins Nikolaus Esterházy de afgelopen maanden zeer aimabel gezelschap voor Sisi geweest. Bovendien was hij waarschijnlijk de enige ruiter in het land die haar, een roemruchte, ervaren rijdster, kon bijhouden.

Andrássy leek onder de indruk van Nicky's aanmatigende gedrag, de vertrouwelijkheid waarmee hij met Ida en Marie sprak en de hoeveelheid tijd die zijn rivaal tijdens zijn recente afwezigheid blijkbaar met Sisi aan deze eettafel had doorgebracht. Sisi wist dat het een beetje gemeen van haar was, maar met iets van opluchting, zo niet vreugde, zag ze dat Andrásy voortdurend fronste en ongedurig op zijn stoel heen en weer schoof. Andrásy's jaloezie was een duidelijk teken dat zijn gevoelens voor haar tijdens hun scheiding niet waren veranderd. Dat hij nog steeds even vurig naar haar verlangde – en haar nodig had – als zij naar hem. Terwijl het diner vorderde en de lakeien met een eindeloze hoeveelheid schalen en schotels af en aan liepen, nipte Sisi van haar wijn en genoot ze van de maaltijd en het gezelschap.

'Ik neem aan, graaf Andrásy, dat je straks na het eten naar Boedapest terugkeert? Naar gravin Andrásy?' Esterházy rookte tijdens het dessert, sprak de lakeien bij naam aan en riep ze voortdurend om zijn glas bij te vullen.

'Ik heb de eerste minister gevraagd om in Gödöllő te blijven,' zei Sisi, die na deze laatste opmerking de spanning aan tafel tot een ongewenst niveau voelde stijgen. Andrásy keek naar zijn dessertbord, zijn uitademing was duidelijk hoorbaar. Hij vond het vervelend als zijn vrouw ter sprake werd gebracht; ze was al heel lang van hem vervreemd, maar wettelijk nog zijn echtgenote. Hij wist, net als Sisi, heel goed dat ze allebei getrouwd waren. Dat de liefde tussen hen ongeoorloofd was, ook al voelde het niet zo. Hij vond het vervelend dat Sisi aan het bestaan van gravin Andrásy herinnerd werd. Het was een van de problemen waarmee hij Sisi niet wilde lastigvallen.

'Ik heb graaf Andrásy gevraagd te blijven,' herhaalde Sisi, haar stem bleef helder en rustig. Ze schepte een klein beetje van haar lievelingsdessert op, viooltjesijs dat een banketbakker uit Boedapest speciaal voor haar had gemaakt. 'Een paar dagen maar. Ik ben al maandenlang niet in Wenen geweest, ik wil een uitgebreid verslag.'

Esterházy wendde zich nu tot Sisi; onder zijn dikke, donkere snor verscheen een afkeurende trek om zijn mond. Hoorde het bij hun

opvoeding dat Hongaarse mannen zulke donkere snorren kweekten? dacht Sisi. Als ze glimlachten maakte zo'n snor hen onweerstaanbaar, maar als ze fronsten juist dreigend en afschrikwekkend.

'Oké.' Sisi ging rechtop zitten en bracht het gesprek op een ander onderwerp. 'Wat gaan we doen vanavond, kaarten of charade? Of hebben we behoefte aan muziek en poëzie?'

Na het diner verplaatste het gezelschap zich naar de salon om te drinken en plezier te maken, en de avond in Gödöllő verstreek volgens een vertrouwd, rustig patroon. De avondlijke uurtjes werden hier doorgebracht bij een behaaglijk haardvuur, met Ida die werk van de Hongaarse dichter Mihály Vörösmarty voorlas en Marie die een sonate van Franz Liszt op de piano speelde. Iedereen was vrij om te komen en te gaan, en elk voorstel tot vermaak was welkom. Shadow en Brave lagen altijd languit op het tapijt aan Sisi's voeten. Ida zat links van Sisi, met een glimlach op haar gezicht, gedienschtig en gedwee, te allen tijde bereid om te doen wat de groep, of liever gezegd wat Sisi wilde. En Marie Festetics, altijd een en al zorgzaamheid, liep druk door de kamer heen en weer, maakte zich zorgen dat Sisi te dicht bij het open raam zat waar ze kou kon vatten, of vroeg zich hardop af of haar stoel niet te dicht bij de haard stond waardoor Hare Majesteit het te warm zou krijgen. Sisi glimlachte dan en verzekerde haar hofdame dat ze 'helemaal tevreden' was.

In Wenen werden zelfs de meest intieme familiebijeenkomsten gedicteerd door de eeuwenoude strenge Habsburgse traditie en het keizerlijke protocol. Het meest ongedwongen contact werd op de een of andere manier vormelijk en ongemakkelijk door de onophoudelijke behoefte de heilige hofetiquette hoog te houden. Zelfs als Sisi en de kinderen met Franz en zijn moeder in de privézitkamer van de familie waren, mocht niemand iets zeggen als de keizer niet het woord tot hen had gericht. Zonder dinerhandschoenen mocht niemand aan tafel plaatsnemen. Niemand mocht opstaan voordat Zijne Majesteit dat deed. Niemand mocht nog een hap nemen als Zijne Majesteit met eten gestopt was. Er viel niet aan de eindeloze

hoeveelheid regels te tornen, zodat de familieleden alleen nog communiceerden met korte, oppervlakkige kletspraatjes of met beleefd commentaar op de gebeurtenissen van die dag.

In Gödöllő probeerde Sisi als gastvrouw precies een tegenovergestelde sfeer te scheppen. Terwijl ze zich in haar pluchen stoel nestelde met haar glas zoete *tokaj* in haar ongehandschoende hand, was ze voor de tiende keer die dag dankbaar dat ze zich op grote afstand van het keizerlijke hof bevond. Dat ze hier was, waar Valerie veilig in de kinderkamer sliep en waar de avonden ontspannen en vrolijk verliepen, met veel wijn, plezier en openhartige gesprekken.

Althans, waar de avonden *meestal* ontspannen en vrolijk verliepen. Vanavond was de sfeer merkbaar gespannen. Omdat ze voelde dat er een kans op ruzie was als het onderwerp van gesprek te persoonlijk werd, stuurde Sisi de conversatie richting de politiek, betrekkelijk veilig terrein. Ook al bestond er onmin tussen Esterházy en Andrásy, over één ding leken ze het eens: hun antipathie jegens hun noorderburen. Pruisen onder bondskanselier Bismarck werd alarmerend sterk en steeds oorlogszuchtiger. Nadat hij enige jaren geleden Oostenrijk had verslagen, probeerde Bismarck nu Franz Joseph tot zijn bondgenoot te maken. En eenmaal verzekerd van de vriendschap – of de onderwerping – van Wenen leek Bismarck zijn ijzeren vuist op te willen heffen om Frankrijk neer te slaan, waar keizer Napoleon III ervan werd beschuldigd dat hij zich meer met zijn overdadige paleizen en het wulpse lichaam van keizerin Eugénie bezighield dan met staatszaken. Andrásy en Esterházy waren het met elkaar eens: als Pruisen Frankrijk aanviel en zou verslaan, dan zou het complete machtsevenwicht in Europa verstoord worden.

‘Maar ik denk dat we de koningin en haar hofdames vervelen met ons gesprek over politiek, Andrásy.’ Esterházy, die er nu ontspanener bij zat dan tijdens het diner, boog zich voorover en keek naar Sisi. ‘Laten we het over het favoriete onderwerp van Hare Majesteit hebben: paardrijden. Onbegrijpelijk dat we die vos vandaag net niet te pakken kregen, hè?’

Sisi fleurde op bij de herinnering. ‘Ja, we hadden hem bijna! Mijn hemel, Nicky, toen je in volle galop die laatste haag nam, dacht ik dat je uit het zadel geworpen zou worden.’

Esterházy barstte in lachen uit, een lach die niet zozeer een uiting van echt plezier leek, als wel van snoeverij. Het was de lach van iemand die wil dat anderen zien dat hij reden tot lachen heeft. ‘Heb je zo weinig vertrouwen in mijn kwaliteiten in het zadel, koningin Elisabeth? Nadat we al zo vaak samen gereden hebben?’

Sisi gaf haar glas aan Ida om het te laten bijvullen en vermeed Andrassy’s donkere blik. Maar voordat ze kon antwoorden verscheen er een lakei in de deuropening die met een zilveren postschaaltje in zijn gehandschoende handen een buiging maakte.

‘Ja?’ Sisi ging rechtop in haar stoel zitten en zette haar glas op het tafeltje naast zich. ‘Kom binnen. Wat is er?’

De lakei maakte opnieuw een buiging, liep naar Sisi en overhandigde haar met neergeslagen ogen het schaalje waarop een telegram lag. Sisi trok het telegram snel open. Het was afkomstig van Gisela – vreemd dat ze op één dag twee berichten van haar dochter ontving. Snel las Sisi de tekst:

HOOGGEACHTE MADAME UWE KEIZERLIJKE HOOGHEID STOP HEEFT
UWE MAJESTEIT MIJN BRIEF ONTVANGEN STOP ONMIDDELIJK ANT-
WOORD GEWENST STOP ZEER URGENT STOP MET EERBIEDIGE HOOG-
ACHTING GISELA

Sisi voelde een huivering over haar rug gaan. De brief – Gisela’s brief. Ze had hem in een zak van haar kamerjas gestopt om hem op een later tijdstip te lezen. Ze had het uitgesteld omdat ze Valerie wilde zien, en daarna Andrassy.

‘Majesteit?’ Marie boog zich naar haar toe.

‘Wat is er? Is alles in orde?’ Andrassy stapte op Sisi af, zijn donkere wenkbrauwen gefronst.

‘Het spijt me, maar ik moet...’ Als verdoofd keek Sisi weer naar

het telegram in haar handen. Toen ze weer in staat was te praten klonk haar stem zwak. 'Ik moet me excuseren. Ik... ik... wens jullie nog een fijne avond.' Met die woorden stond Sisi op en liep de salon uit met haar hofdames en haar twee honden achter zich aan.

Boven had een bediende in de tijd dat Sisi dineerde alles opgeruimd, haar bed voor de nacht klaargemaakt en haar kamerjas in de kledingkast teruggehangen. Sisi beende door de ruime kamer recht op de kamerjas af en Marie en Ida gaven opdracht meer kaarsen aan te steken. Sisi doorzocht de kamerjas totdat ze Gisela's brief voelde, diep in de zak waarin ze hem had weggestopt.

Sisi ging aan haar schrijfbureau zitten en trok de briefopener langs de vouw, haar ogen gericht op het sierlijke, ge oefende handschrift van haar dochter.

*Aan mijn hooggeachte, gewaardeerde moeder,
Hare Keizerlijke Majesteit Keizerin Elisabeth van Oostenrijk,
Apostolische Koningin van Hongarije*

Sisi zuchtte toen ze de aanhef zag; Gisela was net haar vader – plichtsgetrouw in haar formaliteit, en helemaal in overeenstemming met de stijl van Sophie en het protocol aan het hof. Zo werd zelfs een brief aan haar moeder zwaarwichtig en onnatuurlijk. In tegenstelling tot Rudy miste Gisela de gevoeligheid en de fantasie van haar moeder. Sisi las verder.

Lieve Madame,

Ik hoop dat u en mijn zus, aartshertogin Valerie, in goede gezondheid verkeren als deze brief u bereikt. Ik moet met een excuus beginnen: ik zou willen dat ik u met mijn schrijven had kunnen verblijden, maar helaas bevat deze brief verontrustend nieuws.

Sisi verstijfde. Wat voor verontrustend nieuws zou Gisela kunnen brengen? Ze richtte haar aandacht weer op het papier.

Zoals u waarschijnlijk weet staat mijn broer, Rudolf, kroonprins van Oostenrijk-Hongarije, sinds enige tijd onder supervisie en begeleiding van militair officier graaf Leopold Gondrecourt. De graaf is streng en veeleisend, eigenschappen die op zich niet per se negatief hoeven te zijn. Maar de relatie tussen de graaf en mijn broer de kroonprins is niet zoals het hoort.

Met een gekweld hart heb ik maandenlang moeten aanzien wat er gebeurt, maar ik ben niet bij machte om iets aan deze zeer ongewenste situatie waar ik getuige van ben te veranderen. Ik wist niet tot wie ik mij kon wenden om mijn hart te luchten. Papa wuift mijn zorgen weg en grootmoeder geeft me een uitbrander als ik het onderwerp ter sprake breng. Ik zal u zeggen wat er aan de hand is, lieve Madame: onder de noemer 'opvoeding' onderwerpt graaf Gondrecourt mijn kleine broertje aan allerlei folteringingen.

Wat graaf Gondrecourt, papa en grootmoeder 'opvoeding' noemen, beschouw ik als pure marteling. En als ik naar Rudy kijk zijn de gevolgen duidelijk, met eigen ogen zie ik dat het slecht met die arme, lieve jongen gaat. (Niet dat ik hem vaak te zien krijg – ik zie hem alleen als hij geen 'les' heeft en dat komt maar zelden voor. Maar als ik hem zie, word ik zo verdrietig door zijn steeds slechter wordende toestand dat ik urenlang moet huilen.)

Ik weet dat het zondig is om een ouder te bekritisieren, het is ook niet zo dat ik mijn vader, de Allerhoogste, de Keizerlijke en Koninklijke Majesteit, niet respecteert. Noch mijn dierbare grootmoeder aartshertogin Sophie, die een lichtend voorbeeld is voor ons allen. Hoe dan ook, ik moet u vertellen wat mij zorgen baart. Wat ik beschouw als de fijngevoeligheden en charmes van Rudolfs goedgehartige, zachte karakter zien mijn vader, groot-

moeder en graaf Gondrecourt als belemmeringen voor de kleine jongen om in de toekomst de rol van keizer te kunnen vervullen. De graaf is ervan overtuigd dat mijn broer, een jongen van amper tien jaar oud, met harde hand gedruild moet worden om hem te bevrijden van wat grootmoeder en papa zijn 'tere gestel' noemen.

Ik heb gehoord dat de graaf mijn broertje in de winter midden in de nacht uit bed sleurt en hem dwingt blootsvoets over de bevroren aarde van de paleistuinen te marcheren. De graaf neemt Rudy mee naar onze privé-dierentuin, een plek die voor vermaak bedoeld is, sluit hem in het hok van de leeuwen op en schreeuwt hem toe dat hij de beesten moet doden of er anders zelf aan gaat. Hij haalt hem elke dag voor zonsopgang uit bed en dompelt hem dan onder in een kuip met ijswater en dreigt soms dat hij hem zal verdrinken. Hij schiet met pistolen vlak naast Rudy's trillende lichaam. Als hij van angst gilt of in paniek ineenkrimpt, herhaalt de graaf zijn actie en mikt hij nog dichterbij.

Geachte Madame, ik probeer altijd mijn gezegende grootmoeder en Zijne Keizerlijke Majesteit de Keizer, mijn vader, te gehoorzamen, maar ik kan deze praktijken niet langer aanzien. Ik weet dat u Wenen mijdt. Ik begrijp niet goed wat daar de reden van is en papa fronst als ik vraag waarom u wegblijft, maar ik schrijf nu om u te smeken: kom alstublieft terug, in het belang van uw zoon, die met de dag bleker en schrieler wordt; kom alstublieft terug naar Wenen om met eigen ogen te zien wat hier gebeurt. Als u, net als grootmoeder en papa, ook tot de conclusie komt dat deze 'opvoeding' een essentieel onderdeel is van het proces waardoor mijn broer – een lieve, gevoelige jongen – een man wordt die de rol van keizer kan vervullen, zal ik me erbij moeten neerleggen. Dan zal ik begrijpen dat het zo moet gaan en me aan de superieure wijsheid van mijn ouders onderwerpen.

Maar als u, net als ik, deze praktijken wreed en onnodig vindt, misschien dat u dan in staat bent een eind te maken aan het onzinnige lijden van de kleine jongen.

*Voor altijd uw meest toegenegen en nederige dochter,
Gisela*

Sisi legde de brief op haar schrijftafel neer, haar lichaam trilde van de giftige combinatie van woede en verdriet. Elk woord had haar getroffen, had haar meer pijn bezorgd dan een zweepslag, maar ze dwong zichzelf de brief nog eens en nog eens en nog eens te lezen totdat ze de vreselijke woorden wel tien keer in zich had opgenomen. Elke keer weer vervulde de brief haar met afgrijzen. Ze stuurde haar hofdames zonder uitleg de kamer uit, reageerde niet op hun bezorgde blikken en vragen en bleef huilend met de afschuwelijke brief aan haar schrijftafel zitten. Steeds opnieuw probeerde ze er een logica in te ontdekken, een verklaring voor de onbegrijpelijke woorden, maar tevergeefs. Een kleine jongen die ijsbaden, geestelijke verschrikkingen en lichamelijke ontberingen moest ondergaan!

Sisi stond op van haar schrijftafel. Nog steeds in haar formele dinerjurk verliet ze haar slaapkamer en sloop via haar privétrap naar beneden, de route die rechtstreeks van haar suite naar de achtertuin bij de stallen leidde.

Sisi wist dat ze hem hier zou treffen. Ze spraken nooit 's avonds in het huis af. Hij zou het niet in zijn hoofd halen haar in haar slaapkamer op te zoeken. Dat was veel te riskant in dit huis vol bedienden die alles zagen en doorfluisterden. Het landhuis van Esterházy bevond zich in de verte achter een rij bomen, een volgend landhuis lag daarachter, en daarachter weer een, en zo ging het de hele weg naar Boedapest door. De bedienden van deze buitenverblijven kenden elkaar en hun nieuwtjes en roddels grepen in elkaar als de schakels van een halssnoer, totdat de ketting de Hongaarse hoofdstad had bereikt. En van daaruit was het maar een kleine sprong naar Wenen.

Maar hier onder de uitgestrekte donkere hemel, waar behalve de schitterende sterren in de lucht geen lantaarns of andere lichtbronnen waren, wist Sisi een geheime plek, ver van de ogen en het oordeel van het huishoudelijk personeel. De weg naar de plek was onopvallend: een pad tussen rode kastanjabomen leidde naar een groepje kornoeljabomen met takken zwaar van door de maan beschenen bladeren. Ze stonden achter de stallen, dicht bij de plek waar Sisi's zesentwintig jachtpaarden sliepen en op veilige afstand van het paleis. Zij en hij beschouwden deze plek als een schuilplaats.

En nu vluchtte ze daarheen, als een spookverschijning die de ziel zocht die haar kon bevrijden, die haar kon troosten na de kwelling van de woorden uit Wenen die ze zojuist had gelezen.

Ze hoorde zijn stem nog voor ze de schaduw van zijn grote gestalte had ontdekt. 'Sisi.'

Haar lichaam werd week, en ze zuchtte. 'Andrassy.' Het geluid van haar eigen stem verraste haar, ze hoorde dat ze buiten adem was en schor klonk – vol wanhoop en vertwijfeling. Hij stond voor haar, en hij vond haar in het donker. Ze liet zich in zijn armen vallen toen hij zich vooroverboog om haar te kussen.

'O, mijn schat.' Hij omvatte haar kin en bracht die iets omhoog zodat het zwakke licht van de maan en de sterren op hun gezichten viel. 'Waarom ben je zo haastig weggelopen? Wat is er aan de hand?'

Ze gaf geen antwoord, maar duwde de brief in zijn handen. Uit zijn broekzak pakte hij een doosje lucifers, die hij meestal gebruikte om zijn sigaren mee aan te steken, en hij las de brief bij de flakkerende vlam. Sisi stond er zwijgend bij. Het maanlicht gleed over Andrassy's gezicht terwijl de bladeren boven hen trilden in het zachte briesje. Sisi zag hoe zijn gezichtsuitdrukking versomberde toen de betekenis van Gisela's woorden tot hem doordrong.

Toen Andrassy klaar was met lezen, liet hij de brief zakken en bleef hij zwijgend voor haar staan. Behalve een onderdrukte kreun van achter uit zijn keel maakte hij geen geluid, maar hij begon in de kleine ruimte tussen de kornoelje- en de kastanjabomen met lange

passen te ijsberen. Zijn zwijgen drukte voor Sisi een grotere woede uit dan wanneer hij had gevloekt en getierd. Na een poosje bleef hij staan. Hij draaide zich naar haar toe en zei met lage, resolute stem: 'Je moet teruggaan.'

Sisi voelde de paniek toeslaan en slikte in plaats van te reageren. Ze had wel verwacht dat hij dit zou zeggen.

'Je moet terug naar Wenen.' Hij draaide zich om en sloeg met zijn vuist tegen de dichtstbijzijnde jonge boom, en Sisi zag dat zijn lichaam gespannen was van woede. 'Dit mag niet voortduren. De kroonprins zo behandelen? Een kleine jongen? Nee!'

Sisi pakte de brief uit zijn hand, haar blik viel op de vreselijke woorden, en opnieuw stroomden de tranen over haar wangen. Sinds ze het relaas van haar dochter had gelezen was ze nauwelijks gestopt met huilen. Ze liet de brief zakken, sloot haar ogen voor het afgrijzelijke nieuws. Voor het feit dat zij als moeder schromelijk tekort was geschoten ten opzichte van haar zoon. Ze verschoof haar gewicht van de ene voet op de andere en het zweet brak haar uit, hoewel de late zomeravond koel geworden was. 'Maar wat kan ik doen als ik eenmaal terug ben?' Ze keek Andrassy aan. 'Ik heb jarenlang geprobeerd om Franz en zijn moeder te trotseren, maar het is me niet gelukt. Nooit. Ik heb geen invloed aan het hof.'

'Dat is niet waar, Sisi.' Andrassy begon weer heen en weer te lopen, zijn voetstappen klonken zwaar op de zachte aarde.

In de tuin rook het naar paarden, naar vochtige aarde, gras en wilde bloemen, geuren waar ze normaal gesproken van hield, maar die haar nu tegenstonden. Ze knipperde met haar ogen en probeerde haar gedachten te ordenen. 'Gisela schrijft dat ze een poging heeft gedaan om met hen te praten,' zei Sisi. 'Hoe zou ik hen op andere gedachten kunnen brengen als het haar niet is gelukt?'

'Je bent sterker dan je denkt,' zei Andrassy. 'Bedenk eens waarom je hier bent. Je bent hier omdat je je tegen hen hebt verzet. Je hebt het Hongaarse volk voor je gewonnen en vervolgens heb je Valerie voor jezelf opgeëist.'

Bij die laatste woorden begon haar hoofd te tolleren en ze zocht steun bij het dichtstbijzijnde boompje. *Valerie!* ‘Stel dat ik terugga en dat ze Valerie van me afpakt?’ Haar stem beefde toen ze de vraag stelde. ‘Dat risico neem ik niet. De enige manier om mijn kind te behouden is haar uit de buurt van Sophie te houden.’

Andrassy schudde zijn hoofd. ‘Dat gaat niet gebeuren. Je bent sterker nu.’

‘Maar hoe kan ik daar zeker van zijn? Hoe kan ik mezelf beschermen? Dat is me nog nooit gelukt...’

‘Omdat je nu sterker bent dan ooit. Zie je dat niet?’

‘Hoe kun je dat zeggen, Andrassy?’ Ze kon alleen maar sterk zijn omdat ze ver genoeg van het hof was om onkwetsbaar te zijn.

‘Je bent sterker omdat jij bezit wat de keizer het allermeest begeert.’ Andrassy bleef staan en haalde zijn handen door zijn donkere golvende haar waardoor het nog woester zat. ‘Jij bent in staat zijn grootste geheime wens te vervullen.’

Ze keek Andrassy aan en fronste haar wenkbrauwen.

‘Om hem te geven wat hij het liefst wil,’ zei Andrassy.

‘Wat... wat is dat dan?’

Andrassy sloeg zijn armen over elkaar, zuchtte diep en antwoordde: ‘Dat ben jij zelf.’ Vervolgens ging hij tegen de boom staan tegenover de plek waar Sisi stond en leunde met zijn volle gewicht tegen de stam. ‘Franz Joseph wil jóú. De keizer wil zijn vrouw terug. Hij vindt het vreselijk dat je hem hebt verlaten. Meer dan vreselijk, hij lijdt eronder. Hij mist je, Sisi.’

Sisi dacht over deze woorden na, maar gaf geen antwoord.

‘Het is voor iedereen duidelijk,’ vervolgde Andrassy op gekwelde toon. ‘In al zijn vertrekken hangt jouw portret. Het is het eerste wat hij ’s ochtends ziet als hij wakker wordt en het laatste wat hij ziet voordat hij ’s avonds zijn ogen sluit. En dat ene portret waar je voor geposeerd hebt, het portret dat Herr Winterhalter een paar jaar geleden van je gemaakt heeft...’ Andrassy stopte midden in zijn zin, het was alsof het te moeilijk voor hem was zijn gedachte af te maken.

Sisi bloosde; ze wist over welk portret Andrassy het had. Het was het intiemste, bekoorlijkste, meest schaamteloze portret dat ze ooit had laten maken. Nog maar een paar jaar geleden had ze voor het portret geposeerd om het aan haar echtgenoot cadeau te doen, toen zij en Franz herenigd waren in de korte periode waarin ze zich samen sterk hadden gemaakt voor de Hongaarse autonomie. Ze stond op het schilderij van opzij afgebeeld, haar donkere haar viel los en vrij over haar schouders zoals alleen haar echtgenoot het recht had het te zien. Haar lichaam was gehuld in een dunne witte avondjapon, de stof zo gedrapeerd dat die elk moment van haar glanzende roomwitte schouders kon glijden. Het was zo'n intiem portret dat de keizer sprakeloos was geweest toen ze het aan hem gaf. Hij had het in zijn studeerkamer gehangen, pal tegenover zijn bureau, waar alleen hij het zou zien. Maar niet alleen hij, ook zijn meest vertrouwde adviseurs, want Andrassy bleek het portret ook te hebben gezien.

Andrassy ging verder, zijn woorden haalden Sisi uit de greep van haar geagiteerde gedachten: 'De manier waarop hij naar je beeltenis staart, is alsof hij zou willen dat hij met zijn keizerlijke macht het portret tot leven kan brengen. Je bent de enige ondergeschikte die zich ooit openlijk tegen zijn keizerlijke wensen heeft verzet – en toch kan hij geen weerstand aan je bieden. Om je terug te krijgen doet Franz Joseph alles wat je hem vraagt, Sisi. En welke man niet?' Andrassy's woorden klonken verontwaardigd en gekweld, maar hij ging door. 'Hij wil zijn vrouw terug, en hij wil zijn jongste dochter leren kennen.'

Sisi dacht hier even over na. Franz, nog altijd verliefd op haar... Zou Andrassy gelijk hebben? Het was duidelijk dat hij er niet graag over praatte. Ze boog zich voorover en pakte zijn handen. Hij liet het toe, maar vermeed haar blik. 'Andrassy... je weet dat mijn hart voor eeuwig aan jou toebehoort.'

In de schittering van het maanlicht zag ze zijn donkere, sombere gezicht verstarren. Hij ademde diep in en liet haar lang wachten